

Milan Pugelj:

Utešenje.

Pripeljal se je bil v samotni kraj, da si oddahne. Za njim je bil kos mladosti, divji vrtinec življenja, ki je odvršal mimo kakor vihra. Ženska, kup nasprotnikov, hinavski prijatelj, napeta pozornost, ki čaka v temo zaviti dogodek, stoječ tik pred človekom in ki jemlje spanje, pokoj, srečo in zadovoljnost. Prišel je z izmučeno dušo, redkobeseden in v svoji notranjosti noseč topo, gluho, siloma zadušeno boleost, ki se zdi kakor vtopljen v morju spominov, dasi to morje še vedno vre, kipi in buči.

V dolini je ležala vas, zamešana z zelenim drevjem, polnim zorečih rumenih hrušk in rdečih jabolk. Po holmcih okrog so ležale njive, kakor bi drle od vseh strani v dolino zlate reke žoltega žita. Na najbližjem griču je stala cerkva z belim visokim zvonikom, a od desne in leve so prijazno gledali solnčni gradiči, pomniki davne slave in gospodstva mrkih in ponosnih graščakov. Tisti, ki so se šopirili na visokih hribih, so bili že davno zapadli netopirjem, sovam in kačam. Ljudje so jih zapustili, in edini gospodar so jim bile dolge hude zime, nalivi in nevihte, ki so trgale streho in grizle pot razjedajoči vlagi in prhnobi. Vendar se je zdelo, da sije nad temi holmi in goricami, po teh prijetnih domačih dolinicah, na te cerkvice, ki so stale v brezštevilni množini na vseh straneh, in na razvaline in gradiče neko drugo in milejše solnce, ki ga človek nikoli ne vidi in nikoli ne čuti v velikem mestu. Prebivalec teh krajev ni bil navezan na ljudi in na tisto, kar so napravili ljudje, bil je v ozkem stiku z naravo in blizu solncu, kakor pravo solnčno dete. Kdaj je mislil v mestu nanj! A tu se je pogovorilo z jutranjimi žarki srce, ko je prestopil zjutraj prag, ali ko se je ozrl po prostranih poljih in se skopal v tistem neskončnem svetlem morju prijazne in vesele solnčne luči.

Naglo, naglo pozablja srce v taki jasni tišini, zakaj samo ljubi mir, samo rado sanja v večno novo srečo, tiplje oprezno in plaho po sivih vratih bodočnosti, želeče nekam v neki neznani srečni pokoj.

Na desno od vasi, tam, kjer se je pričenal zeleni gozd in se obračal počasi na levo v hrib, je stal gradič, ves v divji trti in ves v visokih trepetajočih jagnjedih. Tam je bilo ptičev, da bi nihče

nikoli ne verjel. Tisočere jate so frčale z drevesa na drevo, zgrinjale se proti solncu, da so ga zakrivale z dolgo senco kakor oblak in šumele v gozd ali na polje in se zopet vračale nepretrgoma nekam klicajoče in cvrčeče. Za gradičem je tekal med grmovjem potočič in v tistem grmovju so peli slavci, žvižgali kosi in žvrgolele drobne in plache taščice, napihujoče svoje rdeče vratke kakor žive mehurčke. A kaj so počeli ščinkovci, kaj so si prizadejale sinice, kaj vrabci in strnadi in kaj črne in sive vrane, ki so stolovale visoko v vrhovih visokih jagnjedi! To je bila jutranja pesem, da bi človek sedel in užival in postal glasbenik. Nihče ni poznal zakonov harmonije, a tu je vladala tista velika in silna ubranost nature, matere rož in dreves, potokov in skal, ptičev in žuželk in nas vseh.

Ta gradič je bil obljuden. Bil je tu star gospod, ki je hodil zjutraj po vrtu, bila je siva gospa, ki je sedela ob jutranjem solncu pred pragom, in bila je mlada gospodična skrivnostno črnih las, velikih modrih oči in zagonetno lepega obraza, ki je slonela na oknu v pritličju in poslušala glasni koncert neutrudljivih in veselih pevcev.

Toda mladost ne miruje. Komaj je legla prva meglica po prestanih bolečinah, že se vzbuja srce, že pošilja oči v svet, da bi živelo, živelo.

Gospod Grozd je prišel vsako jutro mimo grada, da bi videl lepo gospodično. Korakal je mimo z rdečim makom na prsih in s šopom rož v roki, in njegovo oko je viselo na očeh neznane mladence. In radovedna mlada leta so hotela vedeti, kdo je, odkod je, ali domačinka ali tujka, ali je sama, ali ima moža ali ljubimca. In prihajal je tudi zvečer. Z novimi sklepi oborožen in vkovan v nove nade je nastopil vselej svojo pot, vedno bliže okna je hodil, nazadnje tako blizu, da ga je dosegalo listje divje trte. In seznanila sta se.

Kakšna skrivnost je legla v njegovo življenje! Kakšnega bolnega hrepenenja je bilo polno to dekle, kako je koprnelo v svet in v vrtinec življenja, a ždelo je le pri odprtem oknu in štelu slavce, ki so peli po grmovju! Kako jo je vlekle med ljudi, kako je vzdihovala v tem hrepenenju in padala nazaj v roke tihe in gluhe bolečine kakor ptica, ki jo je zadel visoko v solncu lovčev strel! Njeno vse je bilo življenje, tista vihrajoča slast in strast, ki meče ljudi drugega drugemu v naročje, tisto vroče koprnenje, ki bi dvignilo človeka o polnoči iz tihega doma in ga gnalo v zimi in metežu preko hribov in dolin do cilja, ki ga šele

sluti nekje v domovini solnca, zvezd in neznanih krasot. Perot njene duše raste, neutegoma raste, a ona ne plane skozi noč, temveč sedi in odživlja vse v bolnih mislih. Tukaj ne vidi človeka razen njega, nikogar ni, da bi razlila pred njim dušo in pokazala svoje misli kakor zlato stolisto knjigo neizpolnjenih želja. Nepretrgoma vihra po njej mladost, ponoči in podnevi, zjutraj in zvečer, a ona pada v kremplje tihi žalosti, bridkemu odrekanju vsega lepega in sladkega. Tudi njega se ne oklene. Govori ž njim, posluša ga in strmi v večer, ki se razgrinja po okolici. Glejte tam zarjo, ki se potaplja za gozdovi, glejte ta prostrani skrivnostni mrak in njegovo hladno in čudežno skrivnost! In tu mladega človeka, ki je vnovič zahrepenel, in žensko, ki plaho odrija od sebe njegove goreče besede. In ko še ni odzvenel val njegovega šepeta, se že dviga njena duša, ki jo čuti tik sebe vročo in mlado, da bi jo skoro prijel, se že vzpenja preko njega v oblastnem razmahu svojih pravic in se bori z neznanimi bolečinami, z neznanimi grozotami, ki leže sredi nje in jo tišče v nesrečo. Teko večeri in vedno hujša je njena bol, ki je nihče ne razume. In vedno odločneje bije od sebe njega, ki je obžgan od novega hrepenenja, ki mu razsekuje mlada in siloma kročena strast besede, ki hodi okrog brez glave in živi samo še tem tihim večerom. Ona ve, da ne bo nikoli tega dočakal, kar mu koplje po prsih, ona ve, da udari vanj bolečina, ki jo pozna samo ona. Odpovedati se vsemu — to velja. Odreči se mladosti, vedeti, kaj ima za nas, ali odreči se. In zavrniti vse, kar slika mlada in razvita domišljija. Vse, kar so povedali ljudje hrepenenja, pisatelji, vse, kar so opeli poetje, in pasti v brezbriznost starcev. Kmalu, kmalu poteko naša leta, pride bolezen in pride smrt. Staramo se z dneva v dan, in z dneva v dan gine iz nas sila življenja. Skoro nas objame megla starosti in iz naših src izgine vse, kar jih dviga in sili v oblake, in od naših misli popadajo krila. Ko se to zgodi, bo vseeno, ali si vžival, ali nisi vžival. In še bolj bo vseeno, ko pride smrt in nas uvrsti med grobove. Ali si živel, ali nisi živel? Ne veš zato več ti, ne vprašajo drugi. Po tistih vrtovih, kamor zajdejo kristjanje o Vernih dušah, ne letajo misli o bodočnosti, ne želje, ne nade. Med tistimi tihimi cipresami in hladnimi kameni in križi je vse mrzlo, vse umirjeno, vse davno utolaženo in utešeno. O — in kako kriči ta pomenek o grobovih v slast in strast mladeniškega šepeta, ki mu je že v ognju krvi izgorel glas! Kakor bi pograbili neuki ljudje godala, zašli med godce in piskali na vso moč. Ali kakor bi planil med nage kopajoče se deklice grd in pohoten

starec. In kako se razliva okrog pretajinstvena noč, kako toplo greje srce pesem fantov, ki se drže okoli ram in gredo nekje za vasjo po zeleni poljski poti! In kako je mračen in veličasten gozd, ki molči v ozadju ves črn in močan, a jasne zvezde gore nad njim in luna mirno in prijazno strmi po cerkvicah in gradičih.

Te noči so, ti večeri so kakor raztrgane slike slovitih mojstrov. Preko srede, preko sredotočja najčarovitejših harmonij teče grda razcefrana razpoka in oko, žejno lepote, hlasta po užitku, a ga le slutiti in ne more do njega. A zdaj naenkrat govori dekleta v slepi in nenadni jezi neznanega izvora, s suhimi ustnicami govori in bledega obraza in žaljivih oči, čemu življenje, čemu mlada leta, čemu besede takih mladih fantov, nočnih sanjačev in prepirljivih nenasitnežev! Beseda v ustih je kakor prah v vetru in želja v srcu kakor listič v viharju. O kako majhno vse, kako nevažno, kako kratko! Povsod, povsod so utisnjeni pečati ničnosti, trohnobe in propasti. Ponižajmo se pred birkami v polju, pred jablano na vrtu, pred sovo, ki kriči v gozdu, pred kamenčkom, ki leži na potu! Prevrzimo se, bodimo bilke, bodimo ljudje! In v te besede sije tihi in zamišljeni mesec in fantovska pesem se vleče skozi noč tako toplo in blago in vse je pokojno in veličastno in na nebu je več in več zvezd. Naj ne razpoči srce, raztrgano na dvoje, pristopite, moji upi, in stojte mi krepko ob strani!

In med tem je napočil zadnji večer. Jemala sta slovo in zdaj se je razlilo njeno srce, razklenilo se je, privrelo na dan z grozno močjo. Razplakala se je, razihтела, razpustila je lase, svoje dolge črne lase, in jih ruvala z glave. Ná jih, ná jih veter, nesi jih v gozd in jih vpleti v hrast, da strohne v mokroti, ná jih, mokra zemlja, da izginejo v tvoji vlagi, ne jemlji jih ti, moj dragi, ne jemlji teh črnih las, tega nepotrebnega hinavskega krasa moje nesrečne glave! Naj si izpraskam lica, dajte mi, hrastje, svojo stoletno moč, da izkopljem svoje velike in lepe oči! Čemu vse to, čemu vse meni? In bridko je in vedno bridkeje. Naj bi prišla k njemu, je želel, da bi jo stisnil v svoje naročje, da bi ji povedal in prisegel, kako mine mladost, kako odcveto rože, a kako njegova zvestoba nikoli ne neha. A ona vihra ob oknu in je gluha za njegove besede. Ah, in te dolge in žametaste lase si ruje in v svoja krasna lica zadira nohte in greši nad seboj samo. Prestraši jo, noč, oglasi se, grom, izpregovori, Bog ali vihra ali črna zemlja pod nami, da ustaviš njeno brezmiselno ravnanje! Kdo bo gledal to nečloveško divjanje, kdo bi ne zbežal v noč, razdejan in razdvojen? —

Sklenila pa je pozneje, da uteši njegovo hrepenenje in da ga obišče. In tako mu je pisala, da ga pričakuje.

Bilo je zimsko popoldne v velikem mestu. Zunaj oblačno, po ulicah vrvenje ljudi, tramvajev in voz in vse križem vse pobito, zamišljeno v svoje moreče delo. V hotelu so že gorele luči. Hodniki so bili polni strežajev, švigajočih na levo in desno in vljudno se klanjajočih. Hitel je po stopnicah, ker ni mogel pričakati, da bi se vrnil lift, ki je peljal v tistem hipu kvišku kopo ljudi. Grabil je po dve, po tri stopnice in se ogledal v tretjem nadstropju zasopljen in razžarjen po sobnih številkah. To je tam, pogledjte, tam je ona!

Vstopil je. Izpod stropa gori luč, po stenah vise vsakdanje slike v širokih zlatih okvirjih, po tleh leže temne preproge in sredi sobe sedi ona kakor izpostavljena na razstavi. Ali kaj je to, kaj vidi prišlec, ki gori v lica in ki se mu krešejo oči v neizgorljivem ognju?

Njen obraz se smehlja, njeno lepo ovalno lice, a iz njenih velikih oči sije divja bridkost. Kje je njeno naročje, da položi vanje svojo glavo, ko poklekne pred njo, tisto polno in sladko naročje, kaže lepoto kontur mlade ženske, zavite v mehko in tesno krilo? Kje so kolena, kje so noge? Ali so ta drobna stopala, vsa izvita in zabuhnjena, enaka nogam mladega in nesrečnega pritlikavca, oni zasanjani idol, ki nosi njeno lepo glavo? Ali so te kratke pohabljene nožice tisto, kar je izsanjala domišljija tako ponosno in popolno? Ali naj pade na kolena, ali se naj oklene teh krvavih igrač neusmiljenega življenja?

— Kako malo truda! vzklikne ona in strup je razlit po njenih besedah.

— Utešila sem te!

Zunaj mesta je noč, meglena, gluha noč brez glasa, brez življenja. Nikjer ni človeka, nikjer ni živali, a on divja po mokrih potih in ne more zbrati svojih razdivjanih misli. In kakor bi ga ta neskončna mokra megla zavijala v svoj hladni plašč, ga grizla v prsi in mu srebala srce.

